

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

R. P. Ioannis Azorii Lorcitani, Societatis Iesv Presbyteri Theologi, Institutiones Morales

In Quibus Vnivers[ae] Quaestiones ad Conscientiam recte aut prauè
factorum pertinentes, breuiter tractantur

Azor, Juan

Coloniae Agrippinae, 1612

10 De iis generatim, qui restituere iure coguntur.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14014

Caius: vtrique enim damnum Titius intulit, Ecclesia, quidem, vel Republica, eo quod datus sit ei minister indignus, Caio verò, eo quod ablatum est beneficium, vel officium, quod habuisset Titio minime impediendo.

Quinto quaeritur, An Titius impediens vi, dolo, ac fraude, vel metu, ne Seio indigno beneficium, vel officium conferatur eo animo, & voluntate ut deus Caio digno, debeat aliquid restituere Seio? Ratio dubitandi est, quia quamuis Seius sit indignus, Titius tamen contra ius impediuit, nimirum per vim, dolum, vel metum. Respondeo Titium quidem peccare infertendo vim, vel incutendo metum, vel mentiendo, vel dolum, ac fraudem texendo: sed nihil Seio debere secundum conscientiam: Deinde, quia Seio, vt ipote inepeto, & indigno ius nullum ademit.

De ijs generatim, qui restituere iure coguntur.

CAPVT X.

COMMVNIS est omnium sententia eos, qui restituendi obligatione tenentur, ad nouem personarum genera reduci, quae his verbis continentur.

*Iussio: consilium: consensus: palpo: recursus:
Participans: mutus: non obstant: non manifestans.*

Continent etiam inter omnes, praeter haec nouem genera hominum, compelli etiam ad restitutionem eum, qui opus iniustum exequitur, qui actionis est auctor, & causa efficiens. His autem verbis explicantur ij, qui cum eo in opere efficiendo concurrunt: de quibus singulatim nobis dillegendum est.

Primo quaeritur, de iubente, siue suadente, An qui mandauit, vt quis delictum admitteret, debeat restituere, hoc est, refarcire damnum ex delicto datum, si mandatarius post notabilem temporis cursum id ad effectum perduxit? Respondeo, debere refarcire, si mandator expresse, vel tacite mandatum non reuocauit. Sic Bartolus, Alexander, & alij, quos citat Carrenus in *Practico criminali* fol. 148. nu. 21. & 22. Sic etiam Innocentius, & Abbas in *cap. Ad audientiam de Homocid.* Siluester, & Angelus in *verbo Mandatum*.

Secundo quaeritur, An mandans debeat compensare damnum, si mandatum reuocauit antequam mandatarius illud implet? Respondeo minime, si mandati reuocatio ad notitiam mandatarij peruenit, antequam mandatum exequeretur. Bartolus, Baldus, Alexander, Ancharanus, quos citat idem Carrenus in *Practico criminali* fol. 147. nu. 17. Ita quoque Angelus, & Siluester loco supra citato. Potest autem mandatum reuocari dupliciter, expresse, quando verbis, vel literis, vel nuncio exprimit mandatarium suam contrariam voluntatem; tacite verò cum signo, nutu, vel facto significat voluntatem contrariam, vt puta, si rediit in gratiam, & amicitiam cum inimico, vel aduersario, cuius iniuriam, damnumue mandauerat, vel si contraxerit amicitiam cum eo. Angelus, & Siluester loco supra citato, Carrenus loco praesallegato ex Bartolo, & Baldo, & alijs.

Si quaeras, An mandatum tacite reuocatum censetur ex longo temporis decursu? Respondeo non censeri reuocatum: ita Carrenus loco supra citato ex Bartolo, & alijs. Sic etiam Innocentius, & Abbas in *cap. Ad audientiam de Homocid.* quamuis in quibusdam casibus voluntas prima alicuius diuturnitate temporis reuocata videatur.

Tertio quaeritur, An mandans secundum conscientiam cogatur reficere damnum ex mandato secutum casu fortuito? Respondeo, cogi restituere, si casus potuit verisimiliter contingere, vt si potuit verisimiliter cogitari, Innocentius, & Abbas in *cap. Sicut de Iureiurand.* & Ioan. Andr. *Reg. Damnum de Regul. iuris in Mercuriali lib. in sexto.* Et ratio est, quia si potuit verisimiliter cogitari, sibi imputet mandator, qui non cogitauit: cum posset, & deberet cogitare. Item si potuit verisimiliter accidere, etiam si non cogitauerit, sibi imputare debet, qui non cogitauerit: nam quae

verisimiliter euenire queunt, cogitari solent, & debent. Quaeres, an debeat compensare damnum, quod passus est mandatarius vi mandati, quod alioqui non sustinisset? Respondeo ex Siluestro loco citato, distinguendum esse: Aut mandatum est solum gratia mandatoris, & quod mandatarius gratis exequitur, & damnum potuit verisimiliter contingere, aut cogitari: Et tunc mandator tenetur mandatario, etiam si damnum prouenerit ex culpa leuissima. Aut mandatum est in commodum, aut bonum vtriusque, vt si mandatarius mercede conductus mandatum suscipit, & tum mandator solum tenetur mandatario in damnis ex dolo, lata, & leui culpa, non leuissima contingentibus, quia mandatarij etiam interest eiusmodi mandatum exequi diligenter.

Ex his intelligitur, quid sit dicendum in plerisque casibus. Titius v. g. Caio mandauit, vt Seium occideret: Caius iusto errore ductus Sempronium occidit, non Seium, debet Titius damnum reficere, datum ex nece Sempronij: quia tamen mortem Sempronij nec voluerit, nec cogitauerit, potuit tamen, & debuit id verisimiliter cogitare, quia similia damna ex huiusmodi mandatis verisimiliter prouenire consueuerunt. Mandauit itidem Titius Caio, vt Seium ferro vulneraret tantum, aut percuteret, non occideret, Caius autem vulnerando, aut percutiendo Seium interfecit, tenetur Titius Caio de damno dato: ex tali enim mandato solet mors saepe euenire citra voluntatem; is enim qui ferro vulnerat, aut percutit, non solet, nec potest ita vt debet prudenter cauere, vt solummodo vulneret, ita vt non occidat. Insuper mandauit Titius, vt Seium interficeret, & Caius, quia aliter eum occidere non potuit, nisi igni exurendo domum Pauli, in qua Seius erat, domum exussit, debet Titius omne damnum secutum compensare, si verisimiliter id potuerit prouidere, quia etsi mandatarius mandati fines excesserit, sufficit si mandator id verisimiliter cogitare potuerit.

Quid verò, si, cum Caius mandatarius Seium tentasset occidere, occisus est à Seio defendente se? Respondeo teneri Caio de nece ipsius; quia id potuit verisimiliter cogitare. Quid item, si Caius mandatarius iter arripens, aut faciens ad Seium occidendum, in via perit, vel fulminis ictu, vel suffocatus in flumine, vel necatus ab hostibus, vel captus est, & spoliatus à latronibus? Respondeo, quando haec ita casu fortuito contingunt, vt verisimiliter non potuerint cogitari, aut mandatarius fuit in lata culpa; quia cum per viam tutam iter facere potuisset, ne incidere in hostes, vel latrones, viam periculosam elegit: Tunc mandatorem non teneri mandatario ex illo damno secuto: Si verò potuerit verisimiliter prauidere, tunc tenetur.

Quarto quaeritur, An mandator semper excusetur tum à poena ordinaria, tum ab obligatione restituendi, si mandatarius mandati fines excesserit? Ratio dubitandi est, quia in *l. Diligenter ff. Mandati*, habetur, mandatorem, tunc ex mandato non teneri, quando mandatarius mandati fines excesserit. Baldus in *l. Non ideo minus. C. de Accusationibus. vers. Item quare an mandans tenetur.* & in *l. Cum mandati, C. Mandati*, distinguit: Aut est in potestate mandatarij seruare mandati fines, & tunc mandator excusatur à poena ordinaria mandati: vt si Titius mandauerit Caio, vt Seium percutiat in vno loco, puta, extra plateam, & ille percutiat in alio loco, vt in platea: vel si mandauerit, vt percutiat ligno & hasta, & ille percusserit ense, vel gladio: Aut in potestate mandatarij non erat mandati fines seruare, & tunc mandator ex toto tenetur de delicto à mandatario commisso.

Quinto quaeritur, Quid dicendum sit, quando Titius mandatum Caio dedit Seium occidendi, & Caius vulnerauit tantum, non occidit, an Titius tenetur de vulneribus? Respondeo teneri. Ita Baldus, Paulus, Romanus, Aretinus, & Iason in *l. Si quis mihi bona, §. vlt. Et in l. In suis, ff. de Lib. & Post. Corneus cons. 249. volum. 1.*

Sexto quaeritur, An mandator excusetur à poena, & obligatione restituendi, si mandatarius erat alijs delictum

omnino facturus? Baldus in l. 1. C. De seruis fugitiuis, Angelus consil. 22. Cornutus consil. 59. volum. 4. censent tunc Titium non teneri tanquam mandatore, sed tanquam suaforem, & instigatorem, & tunc mandatarius censetur alius omnino facturus, quando precesserant inimicitiae capitales inter ipsum & eum, quem occidit, vel precesserant minae mandatarij, & consueuerat ipse mandatarius eras ad effectum deducere: & quando mandatarius erat superior, non inferior eo, qui mandatum dedit. Alij vero dicunt, quando mandatarius delictum perpetravit nomine mandantis, non excusari mandantem, etiam si mandatarius erat alius facturus. Felinus in cap. Sicut dignum de Homicid. in Sexto. Ioan. Lignanus in cap. Mulieres de Sent. excom. Querret aliquis, an mandans excusetur, si mandatarius dixerit, se fecisse non ut mandatum impleret, sed propter inimicitias inter ipsam, & eum, quem occidit? Paulus in l. 1. §. In iuria. vers. quarto si Titius, de Pace iuramento firmanda, dicit excusari mandantem, dummodo predicta coniectura precesserint. Quod si res dubia sit, an mandatarius erimen patrauerit, ut mandato satisfaceret, an vero propter inimicitias, tunc mandator non excusatur.

Quid, si mandatarius à principio mandato non consensit, sed potius omnino respuit, & postea delictum patrauit, tuncne mandans tenebitur de delicto patrato? Respondet Baldus in l. Si licet ad finem. C. Mandati, & in l. C. De seruis fugit. non teneri mandantem. Sic etiam Bartolus in l. Qui in aliena. §. Si is, qui. ff. De Acquirend. hered.

Septimo queritur, An is, qui mandatum dat alicui ut delictum perpetret, comprehendatur in lege, vel statuto, quod punit perpetratum delictum? De hac questione Abbas, Felinus, & ceteri Canonici iuris interpretes in cap. Mulieres de Sent. excom. Subiecte in verb. Mandatum quest. 4. Qui auctores ita distinguunt: aut statuti, vel legis verba in rem ipsam referuntur, aut in personam, v. g. lex, vel statutum ita decessit: Furtum, homicidium, adulterium, falsum testimonium hac, aut illa pena plectatur, tunc verba diriguntur in ipsam delictum, & verè, ac proprie comprehendit lex mandantem delicti. Si verò lex, vel statutum ita habeat: Qui commiserit, huc patrauerit furtum, homicidium, adulterium, falsum testimonium, hanc, aut illam penam luat, tunc lex verba dirigit in personam, & verè, ac proprie non comprehendit mandantem delicti, nisi mandatum dederit seruo, famulo, vel alicui alteri sue potestati subiecto. Sic etiam sentit Bartolus in l. Sed est punit. §. Seruus num. 2. ff. de In iuris. & in l. Aut qui aliter. §. vlt. num. 3. Quod vi, aut clam. Hanc opinionem dicit esse communem Decius in l. Si quis id, quod, num. 38. ff. De Iurisdict. omnium iudicum. Curtius iunior in l. 1. §. Si procurator num. 4. ff. Quod quisq. iuris. Ratio est, quia mandans non dicitur proprie facere, sed iuris fictione pro faciente habetur.

Alij verò, ut testatur Iul. Clarus lib. 5. Sententiarum receptarum in Pract. criminali quest. 89. num. 2. sententiam mandantem delicti comprehendit lege, vel statuto, quod penam constituit in eum, qui delictum admisit. Id probant, in cap. Mulieres de Sentent. excom. vbi dicitur: [Qui dat mandatum alicui, ut homicidium committat, dicitur verè homicidium admittente.] Et hanc sententiam communiter vsu esse receptam, testatur Albericus 3. par. Statutorum quest. 44. num. 15. Et eam seruare iudices, & assessores dicit Iulius Clarus loco citato. vbi fuerit vsu recepta, secundum eam iudicandum est.

At opinio Bartoli magis ad veritatem accedit. Is enim qui mandatum dat alteri ut occidat, non proprie occidit, sed tanquam homicida punitur. Et in cap. Mulieres supra citato non dicitur eum proprie occidere, sed verè homicidium admittente: non enim idem est verè aliquid facere, quod proprie facere. Verè enim is facit, qui causa est, ut quippiam fiat, nimirum, quia mandat, suadet, vel consilium dat:

at verò is proprie facit, qui per se ipsum, non per alium facit.

Octauo queritur, Nunquid mandans ut quis delictum faciat, puniti debeat eodem pena, qua ille, qui delictum committit? Bartolus in l. Non solum. §. Si mandator. num. 19. ff. De In iuris ab solute, & simpliciter sentit eadem pena esse plectendam: quam sententiam dicit esse communiter receptam Curtius iunior Consil. 137. & Iul. Clarus lib. 5. Sententia. recepta. §. Practica criminali. quest. 89. num. 1. quæ etiam apud Iudices in sententijs seruatur, ut testatur idem Iul. Clarus.

Nono queritur, An qui mandat, ut quis delictum committat, teneatur ex mandato, an verò ex delicto, & maleficio? Bartolus in l. Non solum. §. Si mandator. ff. De In iuris, dicit, eum qui mandauit alteri, ut quendam occideret, ex mandato non teneri, sed ob mandatum. Sensus est, inter mandantem, & mandatarium contractum, siue actionem non interuenire, ut vnus videlicet possit aduersus alterum agere, sed vitamque mereri penam ob factum, & maleficium ab vno quidem patratum, mandatum verò ab altero. Nam de re turpi mandati contractus esse non potest. l. Si verò non remunerandi. §. Si adolefens. ff. Mandati. & Instit. de Mandato. §. Iiud.

Decimo queritur, An mandans alicui, ut certum delictum committat, sit puniendus in loco, in quo mandatum dedit, an verò potius in loco, vbi mandatarius delictum admisit? De hac questione Iul. Clarus lib. 5. Sententia. §. Practica criminali num. 6. Communis est sententia esse puniendum in loco, vbi mandatarius erimen commisit. Ita Panoritanus in cap. vlt. num. 27. de Foro compe. Et ratio est, quia mandans non tenetur ex mandato, hoc est, ex contractu mandati, sed ex delicto patrato, & secuto propter mandatum, ergo locus ibi est puniendus, vbi est delictum admittum.

Vndecimo queritur, Quid sit dicendum, quando Titius Dominus, qui iniuriam accepit à Caio, dicit famulo, Vade, & ne domum redeas. donec tulerim noni aliquid de Caio, an si famulus postea Caium occiderit, ex mandato Domini occidisse videatur? Bartolus in l. Si quis mihi bona. §. Sed mandauit num. 2. ff. De Acquirenda hered. Respondet Titium esse puniendum tanquam mandantem necis Caii. Hæc opinio est communiter recepta, ut testatur Iul. Clarus lib. 5. Sententia recepta. §. Practica criminali, quest. 89. num. 6.

Duodecimo queritur, Quid iudicandum, quando Titius post acceptam iniuriam à Caio, loquitur ad autem famulo, vel consanguineo suo, & paulo post ille famulus, vel consanguineus Caium interficit, an Titius sit condemnandus tanquam mandator necis Caii? Quidam autem esse pena capius puniendam. Et citant Bartolum in l. Si veniri. §. vlt. num. 1. ff. De Priuil. creditor. Iulius Clarus questione supra citata, num. vlt. Non puniatur, inquit, ordinaria pena capitis Titium, sed extraordinaria, nisi alia simul indicia concurrerent, puta, si Dominus talia facere consueuisset, aut talis, & tanta iniuria esset, ut alij eiusdem conditionis homines in eodem loco, vel prouincta, aut oppido tale quid mandare soliti fuissent.

De eo, qui consilium dat alteri, ut delictum admittat.

CAPVT XI

SCIENDVM est, sub eo, qui consilium dat, comprehendit eos, qui hortantur, instigunt, vel dirigunt. Consilium itidem datur alteri, vel ut ille delictum perpetret, vel quasi delictum committat, ut si consilium dederis Titio, ut furetur, vel occidat, vel peteret, vel falsum testimonium dicat, vel ut visum, leonem, aut quampiam aliam feram domi sue habeat omni vinculo solutam, & liberam. Insuper consilium aliquando datur alteri ut contractum, vel quasi